

UDC: 327; 339.9

LBC: 63.3(2)6-6; 63.3 (2)64; 63.3(5 e)64

MJ № 489

 10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.521-536

THE GEOPOLITICAL DIMENSION OF DIGITAL IMBALANCE

Laman Suleyman-zade*

Abstract. The spread and implementation of modern digital technologies and artificial intelligence technologies is taking place in a context of socio-economic, technological, and cultural differences at the international, regional, and domestic levels. The reflection of social inequality in the digital world potentially exacerbates it, revealing new dimensions of social segmentation. The article focuses on the multidimensional nature of the digital divide and the numerous factors that give rise to it. The use of innovative digital technologies and the Internet undoubtedly contributes to the modernization of many industries and spheres of life in countries, but at the same time, high costs, the dominance of the English language, and the lack of technological support are barriers to this process for low-income communities. Against the backdrop of the digital divide, digital colonization is becoming a characteristic feature of the current stage of international relations, as a mechanism for applying digital levers that allow transnational corporations to exert pressure and control developing countries, using information resources to their advantage. The limited digital capabilities of a number of states complicate the recognition, prevention, and countering of hostile use of information and communication technologies, exposing them to the risk of hacker attacks, information influence, and various types of digital manipulation. Digital isolation leads to lower quality education, healthcare, construction, agriculture, transportation, economy, and, as a result, a lower quality of life in the country. Coordinated and responsible measures by the international community, international organizations, politicians, and academic researchers could have a positive impact on the geopolitical dimension of digital inequality. The article discusses the productive steps of the modern digital transformation of the Republic of Azerbaijan, for which maintaining digital independence is a strategically important goal.

Keywords: digital divide, data inequality, algorithmic awareness, communication technologies

* PhD student, International Relations Department, Baku State University; Baku, Azerbaijan

E-mail: lyama13@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-8647-277X>

To cite this article: Suleyman-zade, L. [2026]. THE GEOPOLITICAL DIMENSION OF DIGITAL IMBALANCE. "Metafizika" journal, 9(2), pp.521-536.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.521-536>

Article history:

Received: 19.01.2026 **Revised:** 23.02.2026 **Accepted:** 04.05.2026 **Published:** 15.06.2026

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

УДК: 327; 339.9

ББК: 63.3(2)6-6; 63.3 (2)64; 63.3(5)64

МЖ № 489

 10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.521-536

ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ЦИФРОВОГО ДИСБАЛАНСА

Ляман Сулейман-заде*

Абстракт. Распространение и внедрение современных цифровых технологий и технологий искусственного интеллекта происходит в условиях социально-экономических, технологических и культурных различий, на международном, региональном и внутригосударственном уровнях. Отражение общественного неравенства в цифровом мире, потенциально усиливает его, обнаруживая новые измерения социальной сегментации. В центре внимания статьи – многомерный характер цифрового разрыва и многочисленные факторы, порождающие его. Использование цифровых инновационных технологий и Интернета, безусловно, способствует модернизации многих отраслей производства и сфер жизнедеятельности государств, вместе с тем высокие затраты, доминирование английского языка, отсутствие технологической поддержки являются для малообеспеченных сообществ барьерами на этом пути. На фоне цифрового разрыва характерной чертой современного этапа международных отношений становится цифровая колонизация, как механизм применения цифровых рычагов, позволяющих транснациональным корпорациям оказывать давление и контролировать развивающиеся страны, используя в своих интересах информационные ресурсы. Ограниченные цифровые возможности ряда государств осложняют распознавание, предупреждение и противодействие враждебного использования информационно-коммуникационных технологий, подвергая их риску хакерских атак, информационного влияния и различного рода цифровых манипуляций. Цифровая изоляция приводит к более низкому качеству образования, медицинского обслуживания, строительства, сельского хозяйства, транспорта, экономики и как следствие более низкому качеству жизни в стране. Скоординированные и ответственные меры со стороны мирового сообщества, международных организаций, политиков и академических исследователей могли бы благоприятно повлиять на геополитическое измерение проблемы цифрового неравенства. В статье рассматриваются продуктивные шаги современной цифровой трансформации Азербайджанской Республики, для которой сохранение цифровой независимости является стратегически важной целью.

Ключевые слова: цифровой разрыв, неравенство в области данных, алгоритмическая осведомленность, коммуникационные технологии

* Кафедра международных отношений, Бакинский Государственный Университет; Баку, Азербайджан

E-mail: lyama13@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-8647-277X>

Цитировать статью: Сулейман-заде, Л. [2026]. ГЕОПОЛИТИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ ЦИФРОВОГО ДИСБАЛАНСА. Журнал «Metafizika», 9(2), с.521-536.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.521-536>

История статьи:

Поступила: 19.01.2026 Переработана: 23.02.2026 Принята: 04.05.2026 Опубликовано: 15.06.2026

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

UOT: 327; 339.9

KBT: 63.3(2)6-6

MJ № 489

 10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.521-536

RƏQƏMSAL DİSBALANSIN GEOSİYASİ ÖLÇÜSÜ

Ləman Süleyman-zadə*

Abstrakt. Müasir rəqəmsal texnologiyaların və süni intellekt texnologiyalarının yayılması və tətbiqi sosial-iqtisadi, texnoloji və mədəni fərqlər şəraitində, habelə beynəlxalq, regional və milli səviyyələrdə baş verir. Cəmiyyətdəki bərabərsizliyin rəqəmsal dünyada əks olunması onu potensial olaraq daha da gücləndirir, sosial seqmentasiyanın yeni ölçülərini üzə çıxarır. Məqalənin diqqət mərkəzində rəqəmsal uçurumun çoxölçülü xüsusiyyəti və onu yaradan çoxsaylı amillər dayanır. Rəqəmsal innovativ texnologiyalardan və İnternetdən istifadə, şübhəsiz ki, sənayenin bir çox sahələrinin və dövlətlərin həyat fəaliyyətinin müxtəlif sferalarının modernləşdirilməsinə töhfə verir. Bununla yanaşı, yüksək xərclər, ingilis dilinin dominantlığı və texnoloji dəstəyin olmaması aztəminatlı icmalar üçün bu yolda ciddi maneələr yaradır. Rəqəmsal uçurum fonunda müasir beynəlxalq münasibətlər mərhələsinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri rəqəmsal müstəmləkəçilikdir, bu, transmilli korporasiyalara informasiya resurslarından öz maraqları naminə istifadə etməklə inkişaf etməkdə olan ölkələrə təzyiq göstərməyə və onları nəzarətdə saxlamağa imkan verən rəqəmsal vasitələrin tətbiqi mexanizmdir. Bir sıra dövlətlərin məhdud rəqəmsal imkanları onların informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından qərəzli istifadə hallarını tanımaları, qarşısını almaları və ona qarşı mübarizə aparmaları işini çətinləşdirir, onları haker hücumları, informasiya təsiri və müxtəlif növ rəqəmsal manipulyasiya riskləri ilə üz-üzə qoyur. Rəqəmsal izolyasiya təhsil, səhiyyə, tikinti, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat və iqtisadiyyatın keyfiyyətinin zəifləməsinə, nəticə etibarilə ölkədə həyat səviyyəsinin aşağı düşməsinə gətirib çıxarır. Dünya ictimaiyyətinin, beynəlxalq təşkilatların, siyasətçilərin və akademik tədqiqatçıların koordinasiyalı və məsuliyyətli fəaliyyətləri rəqəmsal bərabərsizlik probleminin geosiyasi ölçüsünə müsbət təsir göstərə bilər. Məqalədə rəqəmsal müstəqilliyin qorunmasının strateji əhəmiyyət kəsb etdiyi Azərbaycan Respublikasında müasir rəqəmsal transformasiyanın səmərəli addımları nəzərdən keçirilir.

Açar sözlər: rəqəmsal uçurum, informasiya sahəsində bərabərsizlik, alqoritmik məlumatlılıq, kommunikasiya texnologiyaları

* Doktorant, Beynəlxalq münasibətlər kafedrası, Bakı Dövlət Universiteti; Bakı, Azərbaycan

E-mail: lyama13@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-8647-277X>

Məqaləyə istinad: Süleyman-zadə, L. [2026]. RƏQƏMSAL DİSBALANSIN GEOSİYASİ ÖLÇÜSÜ. “Metafizika” jurnalı, 9(2), səh.521-536.

<https://doi.org/10.33864/2617-751X.2026.v9.i2.521-536>

Məqalənin tarixçəsi:

Daxil olub: 19.01.2026 **Yenidən baxılıb:** 23.02.2026 **Təsdiqlənib:** 04.05.2026 **Dərc olunub:** 15.06.2026

Copyright: © 2025 by AcademyGate Publishing. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the CC BY-NC 4.0. For details on this license, please visit

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

1.Giriş

Son bir neçə onillik ərzində bəşəriyyət sosial-iqtisadi inkişafın formalaşmaqda olan “virtual dünyasına” keçid etmişdir: onlayn infrastruktur, rəqəmsal bazarlar, virtual ticarət, onlayn təhsil və distant məşğulluq Dördüncü sənaye inqilabının qlobal tendensiyalarının ayrılmaz tərkib hissəsinə çevrilmişdir. Rəqəmsal texnologiyaların və İnternetin geniş yayılması iqtisadi təcrübədə, müdafiə və nəqliyyat sistemlərində, kənd təsərrüfatında, səhiyyədə və turizmde innovativ transformasiyaya təkan vermiş, insan varlığının demək olar ki, bütün aspektlərinə təsir göstərmişdir. Rəqəmsal texnologiyalar siyasi, iqtisadi və sosial dəyişikliklərin aləti kimi getdikcə dünya birliyi dövlətlərinin beynəlxalq fəallığının və milli təhlükəsizliyinin əsas amillərindən birinə çevrilir. Yeni qlobal beynəlxalq mənərə artan çətinlik, yüksələn və geniş yayılan iqtisadi, sosial, mədəni, siyasi və texnoloji asimetriya ilə səciyyələnir. Regionlar və ölkələr arasında, habelə cəmiyyətin müxtəlif seqmentləri arasında irqə, cinsə, sosial təbəqəyə, mədəniyyətə, ailə gəlirinə, əlilliyə, yaşa və coğrafiyaya görə rəqəmsal texnologiyalara, resurslara və bacarıqlara fiziki çıxışdakı disbalans "informasiya zənginliyinə" və ya "informasiya yoxsulluğuna" səbəb olur və “rəqəmsal uçurum” kimi tanınan paradigma çərçivəsində ümumiləşdirilir [Mesa Diego, 2023, s.3]. Bununla yanaşı, istehsalın avtomatlaşdırılması, platforma iqtisadiyyatı, böyük məlumatlar, süni intellekt alqoritmləri, kibercinayətkarlıq, kibertəhlükəsizlik, vətəndaş fəallığı, mobillik və kompüter oyunları ilə bağlı yaranan mürəkkəb və gizli rəqəmsal bərabərsizlik növləri də nəzərə alınmalıdır.

İlk əvvəl bu termin informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına çıxış və onlardan istifadə baxımından müəyyənləşdirilsə də, zamanla kontekstini genişləndirərək beynəlxalq, dövlətlərarası və regional miqyasları əhatə edən, siyasi və geosiyasi ölçü qazanan “informasiya və texnoloji bərabərsizlik” anlayışına çevrilmişdir. Geosiyasi uçurum xətləri rəqəmsal mühitə keçərək yeni münaqişə və gərginlik mənbələrinə çevrilmişdir.

2025-ci il 17 noyabr tarixində Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqı (BTİ) internet istifadəçilərinin sayında əhəmiyyətli artımı qeyd edən və eyni zamanda rəqəmsal uçurumların dərinləşdiyini vurğulayan hesabat təqdim etmişdir. Təşkilatın məlumatına görə, cari ildə qlobal şəbəkəyə 240 milyondan çox insan qoşulmuşdur və bununla da dünya əhalisinin təxminən altı milyardı - Yer kürəsi əhalisinin dördüncü üçü İnternetdən istifadə edir. Bununla belə, 2,2 milyard insan hələ də rəqəmsal məkan xaricində qalır ki, bu da ümumi və bərabər rəqəmsal əlçatanlığın təmin edilməsinin miqyasını aydın şəkildə göstərir. İnternetə çıxış cəmiyyətdə bərabərləşdirici qüvvə kimi çıxış edərək təhsil, məşğulluq və sahibkarlıq üçün imkanları potensial olaraq demokratikləşdirir. Yüksək gəlirli ölkələrdə əhalinin 94 faizi internetdən

istifadə etdiyi halda, aşağı gəlirli ölkələrdə bu göstərici cəmi 23 faiz təşkil edir. Rəqəmsal məkan xaricində qalan insanların əksəriyyəti yoxsul və inkişaf etməkdə olan bölgələrdə yaşayır [Новости ООН, [<https://news.un.org/ru/story/2025/11/1466844>]].

Rəqəmsal bərabərsizlik çoxşaxəli problemdir və bütün dünya ictimaiyyətinin inklüziv rəqəmsal transformasiyasını təmin etmək üçün bərabər çıxış imkanlarına və bacarıqların inkişafına yönəlmiş məqsədyönlü beynəlxalq tədbirlər tələb edir. Rəqəmsal uçurum problemlərinin kompleks həlli, bütün dünya ölkələrinin geniş təmsilçiliyi ilə, onların fikir və maraqları maksimum dərəcədə nəzərə alınmaqla Birləşmiş Millətlər Təşkilatı (BMT) tərəfindən təmin olunur.

2.Rəqəmsal bərabərsizlik anlayışı

Rəqəmsal uçurum nəzəriyyəsinin konseptual əsası rəqəmsal texnologiyalara çıxış imkanlarında mövcud olan bərabərsizliyin, habelə rəqəmsal savadlılıq səviyyəsində və texnologiyalardan istifadə effektivliyində qeyri-bərabərliyin öyrənilməsindən ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu cür uçurumlar daha əvvəl dəmir yollarının inkişafı vaxtı, elektron sənayesində, COVID-19 pandemiyası dövründə əczaçılıq sahəsində də mövcud olmuşdur. Lakin indiki vəziyyətdə bərabərsizlik fərdi məlumatların qorunması, məlumatların təhlükəsizliyi və süni intellekt sistemlərinin inkişafı ilə bağlı problemlər kontekstində daha geniş və potensial nəticələrə malikdir.

Konsepsiyanın özü XX əsrin 70-ci illərinin əvvəlində formalaşmışdır. Həmin dövrdə “informasiya yoxsulluğu” anlayışı istifadəçilərin informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına (İKT) - kompüterlərə və onları birləşdirən telekommunikasiya şəbəkələrinə - məhdud çıxışını ifadə edirdi [Benjamin Compaine, 2001, s.117]. Texnologiyalara məhdud çıxış səviyyəsi informasiyanın əldə edilməsi imkanlarının da məhdudlaşmasına səbəb olurdu. P.Norris özünün “Rəqəmsal bərabərsizlik: vətəndaş iştirakı, informasiya yoxsulluğu və İnternet” adlı klassik əsərində [Pippa Noris, 2001, s.13] hələ 2001-ci ildə İKT-ni “Pandora qutusu” adlandıraraq, onun hakimiyyətdə və iqtisadi resurslara çıxış sahəsində yeni bərabərsizliklər yaratdığını, informasiya baxımından zəngin və yoxsul insanlar arasında, texnoloji inkişaf prosesinə “daxil olanlarla” ondan “kənarda qalanlar”, liderlərlə geridə qalanlar arasındakı fərqləri daha da dərinləşdirdiyini qeyd etmişdir.

1990-cı illərin ortalarında “rəqəmsal bərabərsizlik” termini texnologiyalara çıxış və onlardan istifadə sahəsində kəskin fərqləri təsvir etmək məqsədilə Albert Hammond (Bill Klinton administrasiyası dövründə Ağ Evdə köməkçi vəzifəsində çalışmış) və Larri İrvinq (rabitə və informasiya nazirinin müavini, Milli Telekommunikasiyalar və İnformasiya İdarəsinin administratoru) tərəfindən müəyyən edilmişdir.

Rəqəmsal bərabərsizlik probleminə interdisiplinar marağın və yanaşmanın genişlənməsi bu problemin tədqiqində ikinci mərhələnin başlanğıcını qoymuşdur. Bu mərhələdə rəqəmsal bərabərsizliyin sosial parçalanmaların müxtəlif aspektlərini və insanların rəqəmsal mühitdən “kənarlaşdırılmasını” əhatə edən çoxölçümlü təzahür kimi dərk edilməsi formalaşmağa başlamışdır [Massimo Ragnedda, Glenn Muschert, 2013, s.16].

Əgər 2000-ci illərin əvvəllərində rəqəmsal uçurum İT nəhəngləri tərəfindən beynəlxalq ictimaiyyətə satış bazarlarını genişləndirmək məqsədilə süni şəkildə tətbiq edilən problem kimi qəbul edilirdisə, bu gün onun yüksək əhəmiyyəti, habelə beynəlxalq təhlükəsizlik və sabitliyin təmin edilməsi məsələləri ilə sıx əlaqəli olması heç kimdə şübhə doğurmur. [Anna Bon, Francis Saa-Dittoh, Hans Akkermans, 2024, s.287] Beynəlxalq Telekomunikasiya İttifaqının fikrincə, 4G və 5G mobil genişzolaqlı rabitə sahəsində, eləcə də yeni nəsil peyk texnologiyalarında əldə olunan nailiyyətlər rəqəmsal xidmətlərin daha sürətli və etibarlı şəkildə çatdırılmasını təmin edir və elektron səhiyyənin, nəqliyyatın, təhsilin, həmçinin təbii fəlakətlər zamanı yardımın göstərilməsinin gələcəyinə təsir göstərir. Rəqəmsal uçurumu şərtləndirən səbəblər bunlardır:

- ✓ milli gəlir səviyyəsi, adambaşına düşən gəlir, eləcə də İKT infrastrukturunun inkişafına yönəldilən investisiyaların həcmi ilə bağlı iqtisadi amillər;
- ✓ süni maneələr formasında təzahür edən texniki amillər: müxtəlif ölkələrdən olan istifadəçilərin eyni sorğu üzrə axtarış nəticələri fərqlənir və bu fərq elə bir səviyyəyə çata bilər ki, müəyyən ölkələr üçün konkret informasiyaya çıxış qadağan oluna bilər;
- ✓ infrastruktur amilləri: 2020-ci illərin əvvəllərinə olan məlumata görə, dünya üzrə bütün veb-saytların 40 %-i ABŞ-da yerləşdirilmişdir;
- ✓ İKT-yə çıxışa cinsin, yaşın və maddi vəziyyətin təsirinə artdığını göstərən sosial amillər [Т.Беляцкая, В. Князькова, 2019, s.210].

Rəqəmsal bərabərsizliyi şərti olaraq üç səviyyəyə bölmək olar:

1. *Fərdi səviyyə*: ayrı-ayrı insanlar arasında mövcud olan uçurum. Texnoloji, sosial və ya iqtisadi baxımdan əlverişsiz vəziyyətdə olan; rəqəmsal texnologiyalara çıxışı olmayan insanlar və insan qrupları. Əhəmiyyətli fərqlər əhalinin gəlir və təhsil səviyyəsindən asılı olaraq, irqi və etnik qruplar arasında, yaşlı və gənc nəsillər arasında, tənha insanlar və ailələr arasında, həmçinin əlilliyi olan və olmayan insanlar arasında müşahidə edilə bilər.
2. *Təşkilati səviyyə*: rəqib təşkilatlar və texnoloji baxımdan geridə qalan, strateji cəhətdən əlverişsiz vəziyyətdə olan təşkilatlar üzərində üstünlük əldə etmək üçün informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə edən təşkilatlar;

3. *Qlobal səviyyə*: sənaye baxımından inkişaf etmiş ölkələrlə inkişaf etməkdə olan ölkələr arasındakı uçurum.

- ✓ informasiya və kommunikasiya inqilabında dominant mövqe tutan və ondan ən çox faydalanan dünyanın zəngin ölkələri.
- ✓ informasiya texnologiyalarından faydalana bilən və rəqəmsal bərabərsizliyin aradan qaldırılması üzərində çalışan inkişaf etməkdə olan ölkələr;
- ✓ informasiya texnologiyalarından faydalanmaq üçün kifayət qədər potensial nümayiş etdirməyən, İKT-yə investisiya yatırmaq üçün bacarıq, resurs və infrastruktura malik olmayan və rəqəmsal inqilab proseslərindən kənar qalmaq riski daşıyan ölkələr [Henry Inegbedion, 2021, s.73].

Hazırda dünya ölkələrinin rəqəmsallaşma səviyyəsini qiymətləndirmək, onların rəqəmsal transformasiya və rəqəmsal rəqabətqabiliyyətlik sahəsindəki irəliləyişini izləmək üçün bir sıra müxtəlif indekslər mövcuddur:

- ✓ Dünya İqtisadi Forumu tərəfindən Beynəlxalq Biznes Məktəbi INSEAD ilə əməkdaşlıq çərçivəsində nəşr edilmiş şəbəkə hazırlığı indeksi;
- ✓ “Huawei” şirkəti tərəfindən işlənib hazırlanmış Qlobal Bağlantı İndeksi (Global Connectivity Index);
- ✓ Beynəlxalq Rəqəmsal İqtisadiyyat və Cəmiyyət İndeksi (DESI). [Irina Glebova, 2023, Introduction 1.3]

Mövcud informasiya texnologiyalarının davamlı inkişafı səbəbindən rəqəmsal uçurum anlayışı siyasi, mədəni və etik ölçülərə malik olan mürəkkəb və dinamik problem kimi çıxış edir. Rəqəmsal bərabərsizliyin qlobal və milli kontekstlərdə aktuallığını qorumasına baxmayaraq, son illərdə tədqiqatçıların diqqəti məlumat mənbələrinə və məlumatların emalı üçün proqram imkanlarına çıxışda mövcud olan uçurum, və inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələr arasında “alqoritmik məlumatlılıq sahəsində bərabərsizlik” kimi müəyyən edilən “məlumat bərabərsizliyi”ndən irəli gələn rəqəmsal uçurumun yeni formalarına yönəlmişdir.

Ümumiyyətlə, innovativ rəqəmsal texnologiyaların tətbiqinə aşağıdakı amillərin təsir etdiyi hesab olunur:

- ✓ sosial-iqtisadi;
- ✓ institusional və hökumət;
- ✓ sosial-demoqrafik: əhəlinin sayı, urbanizasiya səviyyəsi, əhəli sıxlığı, əhəlinin yaşı, irqi tərkibi;
- ✓ İKT infrastrukturuna və İKT texnologiyalarının yayılmasına təsir edən gəlir səviyyəsi;
- ✓ rəqəmsal təhsil;
- ✓ cəmiyyətdə gənc nəslin xüsusi çəkisi;

- ✓ kommersiya açıqlığı;
- ✓ mədəni dəyərlər [Sadiah Khan, 2023, ss.50-53].

ABŞ və Çinin öncül rol oynadığı süni intellekt sahəsində inqilab dünya ölkələrini süni intellekt texnologiyalarını iqtisadi artım, rəqabətqabiliyyətlik və inkişaf strategiyalarına daxil etməyə sövq edir. Bir çox ekspertlər əsaslı şəkildə hesab edirlər ki, hazırda rəqəmsal uçurum əsasən süni intellektin tətbiqi səviyyəsindəki fərqlər hesabına formalaşır. Çünki bu texnologiyaların səmərəli fəaliyyəti üçün hesablama potensialı, infrastruktur və resurslar tələb olunur. Rəqəmsal uçurumları daha da kəskinləşdirən OpenAI tərəfindən yaradılmış ChatGPT, Gemini, DeepSeek kimi inqilabi süni intellekt alətləri bütün akademik ictimaiyyət üçün aktual mövzuya çevrilmişdir. Süni intellekt tətbiqləri - uyğunlaşdırılmış təhsil məzmunundan və süni intellekt dəstəqli qərar qəbul etmədən tutmuş xroniki xəstəliklərin müalicəsində risklərin profiləşdirilməsinə və generativ alətlərə qədər - məsuliyyətli və inklüziv şəkildə tətbiq edilmədiyi təqdirdə, mövcud rəqəmsal uçurumu dərinləşdirə bilər. Bununla belə, milli və beynəlxalq səviyyələrdə “rəqəmsal inklüzivliyin” təmin edilməsi İKT sahəsində tənzipmöləyici bazadakı boşluqlar, eləcə də donor dövlətləri və transmilli İT nəhəngləri tərəfindən inkişaf etməkdə olan ölkələrdə rəqəmsal potensialın artırılması proqramlarından rəqəmsal asılılıq yaratmağa yönəlmiş informasiya manipulyasiyaları ilə əngəllənir.

Müasir dövlət siyasətində texnologiyalar qlobal güc balansını vəziyyətini kəskin şəkildə dəyişir. Hazırda texnoloji innovasiyalar dövlətin öz resurslarını yönəldə biləcəyi ən mühüm hədəflərdən biri hesab olunur. Əsrin dördüdə biri ərzində Amerika Birləşmiş Ştatları beynəlxalq sistemdə dominant mövqə tutaraq qlobal miqyasda həlledici təsirə malik olmuşdur. ABŞ-ın Silikon Vadisi şirkətləri tərəfindən təmin olunan texnoloji üstünlüyü, qlobal institutlar tərəfindən dəstəklənən liberal azad bazar brendi və Hollivudun populyar mədəniyyəti bütün dünyada tanınır.

Lakin son illərdə Çinin texnoloji nailiyyətlərinin miqyası və sürəti, habelə onların ölkə iqtisadiyyatına və rəqabət qabiliyyətinə təsiri ABŞ-da ciddi narahatlıq doğurur. Çinin əvvəllər tanınmayan texnologiya şirkətləri dünya bazarına çıxaraq, Amerika və Avropa şirkətlərinin uzun müddət lider olduqları regionlarda üstünlük əldə etmişlər. Asiya və Avropadan tutmuş Afrika və Latın Amerikasına qədər uzanan qlobal fəaliyyətə malik “Huawei Technologies Co.” şirkətinin heyratəmiz yüksəlişi bu texnoloji sıçrayışın ən bariz nümunəsi hesab oluna bilər. Cəmi üç onillik ərzində “Huawei” şirkəti 1987-ci ildə kiçik bir elektronika ressellerindən 92 milyard ABŞ dollarını keçən gəliri olan, smartfonlar, çip dizaynı, telekommunikasiya avadanlıqları, 5G texnologiyası, süni intellekt, ağıllı şəhərlər və bulud hesablamaları sahələrində aparıcı mövqə tutan qlobal telekommunikasiya avadanlığı təchizatçısına çevrilmişdir. Çin, digər Avrasiya dövləti olan Rusiya kimi, daha geniş çoxqütblü beynəlxalq

sistemin formalaşdırılmasına can ataraq, öz texnoloji gücündən həm milli təhlükəsizliyini təmin etmək, həm də qlobal ictimaiyyətə təsir göstərmək məqsədilə istifadə edir.

Avropa İttifaqı 2050-ci ilə qədər rəqəmsal suverenliyi gücləndirmək üçün işlənib hazırlanmış rəqəmsal strategiyası ilə tamamilə fərqli yanaşma nümayiş etdirir. Aİ üçün prioritet məsələlər bunlardır:

- ✓ rəqəmsal bacarıqlar və iş yerləri: Aİ layihə və strategiyaların təşviqi yolu ilə rəqəmsal bacarıq çatışmazlığı problemini həll etməyi qarşısına məqsəd qoymuşdur;
- ✓ rabitə: Aİ üzərinə 2030-cu ilədək Avropanı tam şəkildə rabitə ilə əhatə olunmuş qitəyə çevirmək öhdəliyi götürmüşdür. Əsas məqsəd 2025-ci ilədək hər kəsi yüksək sürətli internetə çıxışla, 2030-cu ilədək isə gıqabit bağlantısı ilə təmin etməkdir;
- ✓ bütün avropalılar üçün rəqəmsal identifikasiya: hər bir vətəndaş, sakin və ya müəssisə üçün əlçatan olan Avropa rəqəmsal identifikasiyanın yaradılması [Rianka Roy, Josef Kuo-Hsun, Simon Cheng, 2023, ss.1-20].

3.Rəqəmsal bərabərsizlik və beynəlxalq təhlükəsizlik

Rəqəmsal uçurumun ən təhlükəli nəticəsi qabaqcıl rəqəmsal texnologiyalara, o cümlədən süni intellekt texnologiyalarına malik dövlətlərin texnoloji baxımdan daha zəif inkişaf etmiş ölkələrə diktə etməsidir ki, bu da beynəlxalq münasibətlərdə “rəqəmsal müstəmləkəçiliyə” gətirib çıxarır. Ameriknın bir neçə iri İT korporasiyası tərəfindən rəqəmsal xidmətlərin inhisarlaşdırılması vacib sual doğurur: əgər rəqəmsal xidmətlərə çıxış bu qədər vacibdirsə, onları bir neçə iri inhisarçı şirkətin ixtiyarına vermək olarmı? İri texnologiya şirkətləri rəqəmsal bərabərsizliyin mahiyyətini dəyişdirirlər, çünki texnologiyalar, alqoritmlər və böyük məlumatların çeşidlənməsi mexanizmləri onları işləyib hazırlayan dar ixtisaslı mütəxəssislərdən başqa heç kim üçün nə şəffaf, nə də açıqdır. Rəqəmsal müstəmləkəçilik iri transmilli şirkətlərin özəl mülkiyyəti olan proqram təminatı vasitəsilə təzahür edir və qapalı mənbə kodundan istifadə edilməsi, habelə müəllif hüquqlarına ciddi şəkildə riayət edilməsi şərtləri tətbiq edilir. Şübhəsiz ki, əqli mülkiyyət sahiblərinin əsas məqsədi rəqəmsal məhsullar “müstəmləkəsində” yaşayan insanların rəqəmsal mal və xidmətlərin müstəqil istehsalçılarına çevrilməsinin qarşısını almaqdır [O.H. Бучинская, 2024, ss.81-89]. “Bu, kateqorial və institusional bərabərsizlikdən İnternet olmadan mövcud ola bilməyəcək tamamilə fərqli, radikal bərabərsizliyə doğru fundamental keçiddir. Buna görə də, [...] rəqəmsal resurslara hamımız üçün zərərli olan yeni rəqəmsal əlaqələr yaratmaq üçün deyil, insan hüquqları və bəşəriyyətin xeyrinə istifadə edilməli olan əsas nemətlər kimi baxmaq lazımdır” [Laura Robinson, Jeremy Schulz, Hopeton Dunn, 2020, Introducing emergent inequalities in the information age].

Müasir şəbəkə infrastrukturuna çıxışda və müvafiq sərişələrin mövcudluğunda mövcud olan uçurumla yanaşı, böyük məlumatların emalında və onların faydalı biliyə çevrilməsi imkanlarında da dərin disproporsiya yaranır: “Əgər əvvəllər metropoliyalar müstəmləkələrə təbii resurs mənbəyi kimi baxırdılarsa, bu günkü “rəqəmsal müstəmləkələr” yeni neft imkanına çevrilən böyük məlumatların mənbələri kimi çıxış edirlər. Bu cür imkanlara malik olmayan dövlətlər böyük məlumatları dəyərli resurs kimi görmürlər və buna görə də onu qabaqcıl ölkələrin cəlbədicə təklifləri ilə mübadilə etməyə hazırdırlar; bu da onlara sənayeləşmə mərhələsini keçmədən, şərti feodalizmdən birbaşa rəqəmsal dövrə “adlamağa” imkan verir. Dövlətlər aparıcı şirkətlərin standartlarını qəbul etdikdən sonra onlar rəqəmsal və iqtisadi mənimsəmə obyektlərinə çevrilirlər” [A.Kurochkin, S.Morozova, 2024, s.5]. Beləliklə, nəticə etibarilə demək olar ki, rəqəmsal bərabərsizliyin qaçılmaz nəticəsi rəqəmsal suverenliyin itirilməsidir.

Rəqəmsal müstəmləkəçiliyin bir növü “məlumat müstəmləkəçiliyi” (ing. data colonialism) hesab olunur ki, bu da böyük məlumatların kommersionlaşdırılmasına əsaslanan hakimiyyət formasıdır [O.H. Бучинская, 2024, s.81]. Müstəmləkəçiliyin özü bu prosesin klassik versiyasına xas olan iki istiqamətdə baş verir: resursların çıxarılması və yerli əhali üzərində nəzarət. Birinci halda söhbət istifadəçilərin fərdi məlumatlarının və rəqəmsal izlərinin toplanması və emalından, eləcə də ənənəvi miqrasiya və xarici şirkətlər üçün məsafədən iş rejimi hesabına əmək resurslarının çıxarılmasından gedir.

İnkişaf etməkdə olan ölkələrin əksəriyyəti öz rəqəmsal ekosistemlərinə nəzarət etmir. Milli məlumatlar xarici “buludlarda” saxlanılır, sosial şəbəkələri və axtarış sistemlərini idarə edən alqoritmlər xarici korporasiyalara məxsusdur, yerli qanunvericilik isə çox vaxt texnoloji dəyişikliklərə uyğunlaşa bilmir. Nəticədə, hətta iqtisadi cəhətdən müstəqil olan dövlətlər belə texnoloji baxımdan asılı vəziyyətə düşür və yad serverlərdən, platformalardan və standartlardan asılı olurlar. Mütəxəssislər bu tendensiyanı “digital dependency trap” - “rəqəmsal asılılıq tələsi” adlandırırlar. Rəqəmsal suverenliyin itirilməsi dövlət üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən sahələrdə ciddi itkilərə, müəyyən şəraitdə isə milli suverenliyin tam itirilməsinə belə gətirib çıxara bilər.

4.Azərbaycanın rəqəmsal transformasiyası

Azərbaycan üçün rəqəmsal müstəqillik məsələsi strateji zərurətdir, çünki müasir dövrdə dövlətlərin qlobal rəqabət qabiliyyəti artıq təbii sərvətlərlə deyil, texnoloji tərəqqi və innovasiya ekosisteminin dərinliyi ilə ölçülür. Azərbaycanın müstəqil inkişaf yolu məhz bu reallıqların təsiri altında formalaşmışdır. Ölkənin rəqəmsal transformasiya proqramları Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin xüsusi diqqət mərkəzindədir. 2024-cü il fevralın 14-də keçirilən andiçmə mərasimində dövlət rəsmiləri, hökumət üzvləri və Milli Məclisin deputatları qarşısında çıxış edərək, Azərbaycan üçün gündəlikdə

duran prioritet məsələləri qeyd edən cənab Prezident bəyan etmişdir: “Texnoloji inkişaf, rəqəmsallaşma, kibertəhlükəsizlik, süni intellektin tətbiq edilməsi – bütün bunlar bizim gündəlik həyatımızın əlamətlərinə çevrilməlidir. Dövlət qurumları, özəl sektor və cəmiyyətin bütün digər seqmentləri buna hazır olmalıdırlar” [Andiçmə mərasimində İlham Əliyevin nitqi, 14 fevral 2024 il <https://president.az/az/articles/view/64527>].

Azərbaycanın rəqəmsal transformasiya siyasətinin əsas istiqaməti ölkənin hər bir guşəsində yüksək sürətli İnternetə çıxışın təmin edilməsidir. İnternet artıq dəbdəbəli vasitə olmaqdan çıxmış, iqtisadiyyatın, təhsilin və sosial xidmətlərin əsas infrastrukturuna çevrilmişdir. Azərbaycanda rəqəmsal və institusional innovasiyaların ən uğurlu nümunələrindən biri “ASAN xidmət” modelidir. 2012-ci ildə yaradılmış bu struktur dövlət idarəçiliyinin şəffaflığını və səmərəliliyini təmin etmiş və vətəndaşlarla dövlət arasında münasibətlərdə yeni standartlar formalaşdırmışdır. Təkmilləşdirilmiş elektron imza sistemləri rəqəmsal dövlətin təməlini təşkil edir. 2022-ci ildən etibarən Azərbaycanda biometrik texnologiyalar və süni intellekt əsasında tam şəkildə qurulmuş “SİMA” rəqəmsal imza tətbiqi istifadəyə verilmişdir. Bu tətbiqin əhatə dairəsinə bankçılıq, vergitutma, gömrük, elektron hökumət və elektron xidmətlər daxildir.

2025-ci il yanvarın 16-da Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev “Azərbaycan Respublikasında Rəqəmsal İnkişaf Konsepsiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Fərman imzalamışdır. Həmin ilin martın 19-da isə dövlət başçısı tərəfindən “Azərbaycan Respublikasının 2025–2028-ci illər üçün süni intellekt Strategiyası”nın təsdiq edilməsi haqqında” Sərəncam təsdiq edilmişdir.

Dövlətin və cəmiyyətin inkişafında əhəmiyyətli irəliləyişin təmin edilməsinə yönəlmiş konsepsiyada, xüsusilə aşağıdakılar nəzərdə tutulur: məlumatların idarə olunmasında müasir arxitektura yanaşmalarının tətbiqi, “elektron hökumət”dən (e-Gov) “rəqəmsal hökumət”ə (GovTech) keçid. Azərbaycan Respublikasının “Süni İntellekt Strategiyası” öz növbəsində dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat, təhlükəsizlik, təhsil və elm sahələrini əhatə etməklə ölkədə süni intellektin inkişafı üçün uzunmüddətli istiqamətləri müəyyən edir. Sənəddə süni intellekt texnologiyalarının tədqiqi və inkişafı sahəsində ixtisaslı kadrların və mütəxəssislərin potensialının artırılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Bu sahəyə dövlət büdcəsindən 5 milyon manat vəsait ayrılmışdır.

Şübhəsiz ki, “2025–2028-ci illər üçün Süni İntellektin İnkişafı Strategiyası”nın qəbul edilməsi ilin ən mühüm hadisələrindən birinə çevrilmişdir. Prezident İlham Əliyevin BƏƏ-nin Prezidenti Şeyx Məhəmməd bin Zayed Al Nəhyan ilə görüşü çərçivəsində Elm və Təhsil Nazirliyi, Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə “Presight” şirkəti arasında süni intellekt sahəsində strategiyanın icrasına dair Anlaşma Memorandumunun

imzalanması beynəlxalq texnoloji əməkdaşlıq sahəsində mühüm addım kimi qiymətləndirilmişdir.

Bundan əlavə, yerli elmi potensial fəallaşdırılır və yerli alqoritmlər işlənib hazırlanır. Son 4 il ərzində Azərbaycanda İnternetə çıxış təxminən 5 dəfə, İnternet sürəti isə təxminən 7 dəfə artmışdır. "Ağıllı kənd" konsepsiyasının tətbiq olunduğu Zəngilan rayonunun Ağalı kəndində süni intellekt və "Əşyaların İnterneti" sahəsində real uğur əldə edilmişdir. Burada "ağıllı kənd" konsepsiyası uğurla həyata keçirilmişdir. "Ağıllı enerji" sistemləri tətbiq edilir, pilotsuz uçuş aparatları (PUA) vasitəsilə xəritələşdirmə və sensorlar əsasında məhsuldarlığın artırılması həyata keçirilir, habelə böyük məlumatlardan istifadə etməklə infrastruktur xidmətlərinin real vaxt rejimində təhlili aparılır.

Bu cür mühüm proqram xarakterli sənədlərin ardıcıl şəkildə qəbul edilməsi XXI əsr cəmiyyətinin rəqəmsal transformasiyası problemlərinə Azərbaycan Prezidenti və hökuməti tərəfindən göstərilən xüsusi diqqətin bariz nümunəsidir. Prezident İlham Əliyev 2025-ci il 3 noyabr tarixində Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 80 illik yubileyinə həsr olunmuş yığıncaqda çıxış edərək, yaxın dövrdə azərbaycanlı alimlərin qarşısında duran prioritet istiqamətləri və aktual vəzifələri qeyd etmişdir. Bunlara texnoloji inkişaf, süni intellektin inkişafı və onun gündəlik həyata və iqtisadiyyatda tətbiqi, rəqəmsallaşmanın genişmiqyaslı tətbiqi, eləcə də kibertəhlükəsizlik sahəsində dövlətlə Azərbaycanın elmi ictimaiyyəti arasında qarşılıqlı fəaliyyət daxildir. "Biz hər zaman əsas aparıcı xəttin, yəni, "mainstream" in, [...] arxasınca gedirik və geri qalmamalıyıq [...], biz görürük ki, rəqəmsallaşma olan sahələrdə artıq işin keyfiyyətinin əmsalı da artır, səmərə də artır və nəticə etibarilə daha gözəl nəticələr hasil edilir, – deyərək dövlət başçısı qeyd etmişdir [<https://president.az/az/articles/view/70464>]

2025-ci il 27 oktyabr tarixində Azərbaycan Respublikasının Baş naziri Əli Əsədov "Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf Konsepsiyası"nın icrası çərçivəsində Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi tərəfindən hazırlanmış "Ölkə səviyyəsində informasiya infrastrukturunun rəqəmsallaşma səviyyəsinin diaqnostikasının həyata keçirilməsi Qaydaları"nı təsdiq etmişdir. Bütün dövlət qurumlarında rəqəmsallaşma səviyyəsi üzrə illik diaqnostika aparılacaq və mütləq şəkildə gələcək inkişaf planı hazırlanacaqdır. Beləliklə, sənəd rəqəmsal transformasiyanın tənzimlənməsi, resurslardan səmərəli istifadə və ölkənin dayanıqlı rəqəmsal inkişafı üçün əsas yaradır. Həmin inkişaf modeli rəqəmsal texnologiya alətlərindən fəal istifadə etməklə öz dünyagörüşünü, ideyalarını, ideologiyasını, mədəniyyətini, siyasi, iqtisadi və sosial institutlar modelini qlobal miqyasda təşviq edən aparıcı dünya ölkələrinə yönəlmişdir. Son on il ərzində Azərbaycan dövlət idarəçiliyi, iqtisadiyyat, təhsil və digər sahələrdə rəqəmsal texnologiyaları uğurla tətbiq edir. Ölkə rəqəmsal uçurumun azaldılması və rəqəmsal transformasiya üzrə BMT-nin

Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinin təmin olunmasına nail olmuş, Avrasiya regionunda kosmik sənayenin formalaşdırılması, mobil texnologiyaların təşviqi və ölkə ərazisinin tam şəkildə sabit genişzolaqlı internetlə əhatə olunması sahələrində qabaqcıl mövqelər tutmuşdur. Azərbaycan ərazisi 3G–4G mobil rabitə texnologiyaları ilə tam şəkildə əhatə olunmuş dünyanın qırx dövlətindən biridir. 3,6 milyon istifadəçi tərəfindən qəbul edilmiş SIMA biometrik rəqəmsal imzanın 80-dən artıq dövlət informasiya sistemi tərəfindən istifadəsi ölkəmizin BMT-nin “Elektron Hökumətin İnkişaf İndeksi”nin ən yüksək qrupuna daxil olmasına imkan yaratmışdır.

2025-ci il 17–28 noyabr tarixlərində Bakıda Beynəlxalq Telekommunikasiya İttifaqı (ITU) və Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi tərəfindən təşkil olunmuş, “İnklüziv və dayanıqlı rəqəmsal gələcək üçün universal, faydalı və əlçatan bağlantı” mövzusunda həsr olunmuş Ümumdünya Telekommunikasiyanın İnkişafı Konfransı (WTDC-25) keçirilmişdir. 150 ölkədən təxminən 2500 nümayəndənin iştirak etdiyi konfrans əsas diqqətini dünya ölkələri arasında mövcud olan rəqəmsal uçurumun azaldılmasına və inklüziv rəqəmsal transformasiyanın inkişafına yönəlmişdir. ITU-nun Elektrorabitənin İnkişafı Bürosunun direktoru Kosmas Lakison Zavazavanın çıxışında qeyd etdiyi kimi: *“Rəqəmsal inqilab artıq gələcəyin konsepsiyası deyil, bu günümüzü formalaşdıran reallıqdır. Lakin bu inkişafın müsbət təsirləri hələlik dünyanın bütün ölkələrinə bərabər şəkildə çatmayıb”*.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev konfrans iştirakçılarında müraciətində rəqəmsal iqtisadiyyatın formalaşdırılmasının ölkənin əsas strateji inkişaf sahələrindən biri olduğunu və informasiya təhlükəsizliyi və kibertəhlükəsizlik strategiyasının həyata keçirilməsinin Azərbaycanın milli təhlükəsizlik arxitekturasının əsasını təşkil etdiyini qeyd etmişdir.

5.Nəticə

Qloballaşma dövründə rəqəmsal texnologiyalara çıxış və rəqəmsal bacarıqlar artıq könüllü hesab edilmir; onlar insanların peşəkar və şəxsi həyatında həyati əhəmiyyətə malik amillər kimi qiymətləndirilir. Qlobal informasiya axınları və elmi-texniki dinamika, daim inkişaf edən rəqəmsal sərəfələr və imkanlar, eləcə də sistemlərin və strateji düşüncənin tez-tez yenidən müəyyənləşdirilməsi zərurəti cəmiyyətdə, milli və coğrafi sərhədlər daxilində mövcud olan və yenidən yaranan rəqəmsal uçurumların aradan qaldırılmasına daha ciddi diqqət yetirilməsini tələb edir. Rəqəmsal texnologiyaların maliyyə, təhsil, səhiyyə, nəqliyyat və digər sahələrə sirayət etməsi onları daha dinamik və müasir hala gətirmişdir. Texnoloji cəhətdən hazırlıqlı əhali bu günün tələbidir. Ölkə, telekommunikasiyaların idarə olunması üçün istifadə olunan texnologiyalarla, yayım kütləvi informasiya vasitələri, intellektual idarəetmə sistemləri,

audiovizual məlumatların emalı və ötürülməsi sistemləri, şəbəkə idarəçiliyi, monitoring funksiyaları və s. ilə təchiz edilmiş gənc əhalidən real dividendlər əldə edə bilər. Milliyətindən, etnik mənsubiyyətindən, coğrafi yerləşməsindən, sosial və iqtisadi statusundan asılı olmayaraq hamı üçün ortaq gələcəyin yaradılmasında rəqəmsal texnologiyaların, rəqəmsal savadlılığın və rəqəmsal kapitalın rolunun öyrənilməsi müasir dünyanın ən aktual problemlərindən biridir.

6.ƏDƏBİYYAT

1. President.az (2024, 14 fevral). *İlham Əliyevin andiçmə mərasimində nitqi*. Retrieved from <https://president.az/az/articles/view/64527>
2. Беляцкая, Т. Н. & Князькова, В. С. (2019). Цифровой разрыв в современном информационном обществе. *Экономическая наука сегодня*, № 10, с.209–217.
3. Бучинская, О. Н. (2024). Цифровая колонизация — новое явление мировой экономики. *Экономическая наука современной России*, № 3, с.78–92.
4. Новости ООН. (2025). *Мир в режиме онлайн: доступ к интернету имеют три четверти жителей планеты*. Retrieved from <https://news.un.org/ru/story/2025/11/1466844>
5. Bon, A., Saa-Dittoh, F. & Akkermans, H. (2024). *Bridging the digital divide*. In H. Werthner, C. Ghezzi, J. Kramer, J. Nida-Rümelin, B. Nuseibeh & E. Prem (Eds.), p.283.
6. Compaine, B. (2001). *The digital divide: Facing a crisis or creating a myth?* Cambridge, MA: MIT Press.
7. Glebova, I., et al. (2023). Digital divide of regions: Possible growth points for their digital maturity. *International Journal of Sustainable Development & Planning*, 18(5).
8. Inegbedion, H. E. (2021). Digital divide in the major regions of the world and the possibility of convergence. *The Bottom Line*, 34(1), 68–85.
9. Khan, S. (2023). Mapping the digital divide: Bridging inequalities in access to information and technology. *Policy Journal of Social Science Review*, 2(2), 48–55.
10. Korovkin, V., Park, A. & Kaganer, E. (2023). Towards conceptualization and quantification of the digital divide. *Information, Communication & Society*, 26(11), 2268–2303.
11. Kurochkin, A. V. & Morozova, S. S. (2024). Digital colonization as a threat to national security. *Political Expertise: POLITEX*, 20(1), pp.64–72. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-kolonizatsiya-kak-ugroza-natsionalnoy-bezopasnosti>
12. Robinson, L., Schulz, J., Dunn, H. S. & Antonio, A. A. (2020). Digital inequalities 3.0: Emergent inequalities in the information. *First Monday*,

- 25(7). Retrieved from <https://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/download/10844/9562>
<https://doi.org/10.5210/fm.v25i7.10844>
13. Lombardi, M. (2023). Digital economy and digital divide. In *Global handbook of inequality* (pp.1–27). Cham: Springer International Publishing.
 14. Mesa, D. (2023). Digital divide, e-government and trust in public service: The key role of education. *Frontiers in Sociology*, 8, 1140416.
 15. Nofal, M. (2023). The digital divide: What does it mean to be information poor? *Essex Student Journal*, 14(S1).
 16. Nordrum, E. I. (2023). The technologically sustained digital divide. In *Technology and sustainable development* (pp.97–108). Routledge.
 17. Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the internet worldwide*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
 18. Ragnedda, M. & Muschert, G. W. (Eds.). (2013). *The digital divide: The internet and social inequality in international perspective*. New York, NY: Routledge.
 19. Roy, R., Kuo-Hsun, J. & Cheng, S. (2023). Digital divide and youth development in the early twenty-first century. In *The Palgrave handbook of global social problems* (pp.1–20). Cham: Springer International Publishing.
 20. Tricco, G. (2023). The upcoming of IRIS²: Bridging the digital divide and strengthening the role of the EU in international space law. *Journal of Law, Market & Innovation*, 2(2), 17–42.

REFERENCES

1. President.az. (2024, February 14). *Speech of Ilham Aliyev at the inauguration ceremony*. Retrieved from <https://president.az/az/articles/view/64527> (in Azerbaijani)
2. Belyatskaya, T. N. & Knyazkova, V. S. (2019). Digital divide in the modern information society. *Economic Science Today*, No.10, pp.209–217. (in Russian)
3. Buchinskaya, O. N. (2024). Digital colonization — a new phenomenon of the world economy. *Economic Science of Modern Russia*, No.3, pp.78–92. (in Russian)
4. UN News. (2025). *The world online: Three quarters of the planet’s population have access to the Internet*. Retrieved from <https://news.un.org/ru/story/2025/11/1466844> (in Russian)
5. Bon, A., Saa-Dittoh, F. & Akkermans, H. (2024). *Bridging the digital divide*. In H. Werthner, C. Ghezzi, J. Kramer, J. Nida-Rumelin, B. Nuseibeh & E. Prem (Eds.), p.283. (in English)
6. Compaine, B. (2001). *The digital divide: Facing a crisis or creating a myth?* Cambridge, MA: MIT Press. (in English)
7. Glebova, I., et al. (2023). Digital divide of regions: Possible growth points for their digital maturity. *International Journal of Sustainable Development & Planning*, 18(5). (in English)

8. Inegbedion, H. E. (2021). Digital divide in the major regions of the world and the possibility of convergence. *The Bottom Line*, 34(1), 68–85. (in English)
9. Khan, S. (2023). Mapping the digital divide: Bridging inequalities in access to information and technology. *Policy Journal of Social Science Review*, 2(2), 48–55. (in English)
10. Korovkin, V., Park, A. & Kaganer, E. (2023). Towards conceptualization and quantification of the digital divide. *Information, Communication & Society*, 26(11), 2268–2303. (in English)
11. Kurochkin, A. V. & Morozova, S. S. (2024). Digital colonization as a threat to national security. *Political Expertise: POLITEX*, 20(1), 64–72. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/tsifrovaya-kolonializatsiya-kak-ugroza-natsionalnoy-bezopasnosti> (in English)
12. Robinson, L., Schulz, J., Dunn, H. S. & Antonio, A. A. (2020). Digital inequalities 3.0: Emergent inequalities in the information. *First Monday*, 25(7). <https://doi.org/10.5210/fm.v25i7.10844> Retrieved from <https://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/download/10844/9562> (in English)
13. Lombardi, M. (2023). Digital economy and digital divide. In *Global handbook of inequality* (pp.1–27). Cham: Springer International Publishing. (in English)
14. Mesa, D. (2023). Digital divide, e-government and trust in public service: The key role of education. *Frontiers in Sociology*, 8, 1140416. (in English)
15. Nofal, M. (2023). The digital divide: What does it mean to be information poor? *Essex Student Journal*, 14(S1). (in English)
16. Nordrum, E. I. (2023). The technologically sustained digital divide. In *Technology and sustainable development* (pp.97–108). Routledge. (in English)
17. Norris, P. (2001). *Digital divide: Civic engagement, information poverty, and the internet worldwide*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. (in English)
18. Ragnedda, M. & Muschert, G. W. (Eds.). (2013). *The digital divide: The internet and social inequality in international perspective*. New York, NY: Routledge. (in English)
19. Roy, R., Kuo-Hsun, J. & Cheng, S. (2023). Digital divide and youth development in the early twenty-first century. In *The Palgrave handbook of global social problems* (pp.1–20). Cham: Springer International Publishing. (in English)
20. Tricco, G. (2023). The upcoming of IRIS²: Bridging the digital divide and strengthening the role of the EU in international space law. *Journal of Law, Market & Innovation*, 2(2), 17–42. (in English)